

RECENZIO

NÉMETH IMRE: A SÉRTETT BELEEGYEZÉSE A BÜNTETŐJOGBAN
(GYŐR: UNIVERSITAS-GYŐR 2015) 302.

1. A büntetendő cselekmény (büntető)jogellenességét/társadalomra veszélyességét kizáró okok elméleti és gyakorlati kérdéseinek vizsgálata a Csemegi-kódex időszakától kezdődően bevett hagyománya a magyar büntetőjog-tudománynak. Ugyanakkor az e témakörben folytatott kutatások napjaink hazai büntetőjogi szakirodalmában kétségkívül reneszánszukat élik. Mindenekelőtt kiemelhetően a *jogos védelem* vált a bűncselekménytől egyik leggyakrabban kutatott intézményévé.¹ Emellett azonban további büntethetőségi akadályok vonatkozásában is érzékelhető a büntetőjog-tudomány érdeklődésének megélénkülése, amely körben a dogmatikai gondolkodás nem egy szép példájával is találkozhatunk.²

Némiképp kivételként jelölhető meg a *sértett beleegyezésének* problémaköre, amelyet önálló tudományos munka keretében a hazai jogirodalom csak elvétve tárgyal.³ Erre is figyelemmel, kifejezetten egyedinek és hiánypótlónak tekinthető Németh Imre témaválasztása, aki 2015-ben, a Széchenyi István Egyetem gondozásában megjelent – 2012-ben megvédett doktori disszertációján alapuló – monográfiájában a jogellenességet kizáró sértetti beleegyezés kérdéskörét dolgozta fel átfogóan, több év – részben nyugati-európai egyetemeken végzett – folyamatos kutatómunkájának eredményeként.

A könyv – a bevezetést és az összegzést nem számítva – három nagy szerkezeti egységből áll. Az első, a beleegyezési tényállást bemutató rész a *sértett fogalmára*, illetve a *beleegyezés érvényességére*, terjedelmére vonatkozó tudományos elgondolásokat dolgozta fel, külön kitérve a *vélelmezett beleegyezés* problémájára is. A második fő fejezet a beleegyezés megengedhetőségének *tartalmi változásait* vizsgálja fel, amely körben az *önrendelkezési jog terjedelmével* és a beleegyezéssel érintett *jogi tárgyakkal* foglalkozó részek igényelnek kiemelését. Ugyancsak itt kaptak helyet a legitimált beleegyezés *gyakorlati esetei*, mint amilyen a sporttevékenység keretében okozott sérülések büntetőjogi megítélése, az önkéntes veszélyvállalás, a szado-mazochista cselekmények, a fegyelmezési jog, valamint az egész-

¹ A jogintézményről önálló monográfiát jegyez UJVÁRI Ákos: *A jogos védelem megítélésének új irányjai* (Budapest: Ad Librum 2009) és MÉSZÁROS Ádám: *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái* (Budapest: OKRI 2015).

² Monografikus formában pl. POLT Péter: *Áldás vagy átok. A parlamenti mentelmi jog* (Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 2010); BELOVICS Ervin: *A büntetendőséget kizáró okok* (Budapest: HVG-ORAC 2009). A tanulmányok körében pl. BELOVICS Ervin: „A büntethetőségi akadályok” *Jogtudományi Közlemény* 2014. 547–556; SÁNTHA Ferenc: „Az előjáró parancsa mint büntethetőségi akadály a magyar büntetőjogban” *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica (Tomus XXXII)* 2014. 313–320; DEÁK Zoltán: „A kényszer és a fenyegetés mint büntethetőségi akadályok dogmatikai természetéről” *Magyar Jog* 2016. 100–109.

³ Az újabb irodalomban lásd FİLÓ Mihály: „A sértett beleegyezése a német büntetőjogban” *Magyar Jog* 2004. 747–755.

ségügyi beavatkozások vonatkozó kérdései. Az utolsó – elméleti igényű – fejezet a *kriminalizáció*, a *jog és erkölcs*, valamint az *alkotmányos büntetőjog és a sértetti beleegyezés* összefüggéseinek témájába nyújt betekintést.

A monográfia tehát – hazánkban elsőként – kimerítő részletességgel dolgozza fel a sértett beleegyezése kérdésének egészét, jogfilozófiai, alkotmányossági, nemzetközi emberi jogi, történeti, összehasonlító jogi, valamint logikai értelmezési módszerrel egyaránt alkalmazva (11–13. o.). A felhasznált jogirodalom körében magyar, angol és német nyelvű munkák egyaránt helyet kaptak, mind a vonatkozó büntető anyagi, mind a büntető eljárásjogi irodalomból. Külön szerzői érdem, hogy számos elfeledettnek mondható, napjaink büntetőjogi szakirodalmában nem, vagy alig idézett forrást is beépít az értekezésbe (285–294. o.).⁴ Ezenkívül hangsúlyozottan helyeselhető, hogy a szerző a vonatkozó hazai, illetve külföldi bírósági és alkotmánybírósági gyakorlatot, valamint az EJEB gyakorlatát is részletesen feldolgozta.

Németh gondolatgazdag, elméleti és gyakorlati igényekre egyaránt figyelemmel levő monográfiájának rövid áttekintését követően néhány formai és tartalmi észrevételt is szeretnék tenni.

2. A *formai szempontú* megjegyzések közül első helyen a dolgozat *szervezeti felépítése* emelhető ki. A munka struktúrája a jogtudományi művekkel szemben támasztott mindenkori követelményeknek megfelel, világos tagolás, és az egyes témakörök helyes elkülönítése jellemzi.

A *felhasznált irodalom* kérdése kapcsán az alábbiakat jelzem. Mint arra már utaltam, Németh széleskörűen felhasználja a vonatkozó, korábbi jogtudományi munkákat. Emellett a monográfia egyes megállapításait kiterjedt irodalmi apparátussal támasztja alá, az mindösszesen csaknem 700 lábjegyzeti hivatkozást tartalmaz. A recenzensi vélemény szerint esetlegesen még néhány további forrásmunka felhasználása lett volna javasolható. Egyrészt, általánosabb jelleggel, a bűncselekménytant feldolgozó hazai szakirodalomból Schultheisz Emil és Tokaji Géza vonatkozó munkássága emelhető ki.⁵ Másrészt, a szerző foglalkozik az önkéntes/megengedett veszély-, illetve *kockázatvállalás* problémájával (193–201. o.). Ebben a témakörben kiemelkednek a korábbi pécsi professzor, Erdősy Emil kutatásai, akinek az 1980-as években monográfiája⁶ és több jelentős tanulmánya⁷ is megjelent a témában. Végül, a német jogirodalomból a közelmúltban elhunyt kiváló jogtudós, Knut Amelung munkái említhetőek.⁸

⁴ Ide sorolható mindenekelőtt a 19. és 20. század fordulójának időszakából feldolgozott folyóirat-irodalom.

⁵ SCHULTHEISZ Emil: *A bűncselekmény tana* (Debrecen: Debreceni Tudományegyetem 1948), de akár SCHULTHEISZ Emil: *A nemi erkölcs elleni bűntettek de lege lata* (Budapest: KJK 1966); továbbá TOKAJI Géza: *A bűncselekménytana alapjai a magyar büntetőjogban* (Budapest: KJK 1984).

⁶ ERDŐSY Emil: *A megengedett kockázat a büntetőjogban* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1988).

⁷ Pl. ERDŐSY Emil: „Véleményeltérések a kockázatvállalás büntetőjogi értelmezésében” *Jogtudományi Közlöny* 1982. 680–687; ERDŐSY Emil: „Az orvosi tevékenység megengedett kockázata és a büntetőjogi felelősség” *Jogtudományi Közlöny* 1983. 370–377.

⁸ KNUT AMELUNG: *Die Einwilligung in die Beeinträchtigung eines Grundrechtsgutes. Eine Untersuchung im Grenzbereich von Grundrechts- und Strafrechtsdogmatik* (Berlin: Duncker & Humblot 1981); KNUT AMELUNG: „Willensmängel bei der Einwilligung als Tatzurechnungsproblem” *Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft* 1997. 490–518; KNUT AMELUNG:

A szerző munkájában hivatkozik Vuchetich Mátyás elsőként 1819-ben publikált büntetőjogi tankönyvére (20-21. o.), amelyet az irodalomjegyzékben is szerepeltet (294. o.). Szembeötlő azonban, és a feltüntetett adatokból nem tűnik ki, hogy a citált könyv 1819-ben még nem magyar, hanem latin nyelven jelent meg,⁹ és azt csupán a közelmúltban ültette át magyarra Király Tibor akadémikus.¹⁰ Figyelemmel arra, hogy Németh a Király-féle fordítást idézi és a magyar kiadás oldalszámaira hivatkozik, szerencsésebb megoldás lett volna az 1819-es kiadás eredeti, latin címét is megadni, majd emellett külön a fordító nevét és a fordítás adatait is megjelölni.

A közelmúltbeli bírósági szervezeti reformra figyelemmel hazánk legfőbb bírói fórumát a korábbi Legfelsőbb Bíróság helyett ismeretesen Kúriának nevezik.¹¹ Ahol tehát a könyv a történelmi Magyar Királyi Kúria valamely döntését idézi, nem lett volna felesleges azt például „kir. Kúria” vagy „kir. Curia” rövidítéssel megjelölni az egyszerű „Kúria” kitétel helyett (például 46., 72. o.). Ilyen módon ugyanis első ránézésre, biztosan eldönthető lett volna, hogy az adott helyen jogtörténeti vagy jelenkori bírósági döntésről lesz szó.

3. A 21. századi hazai büntetőjog-alkotás napjainkban legnagyobb horderejű változását kétségtelenül a 2013. július 1. napján hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. tv.) jelentette. Németh a sértett bejegyzéséről szóló értekezését, mint utaltam rá, még 2012-ben – tehát a korábbi Btk. (1978. évi IV. tv.) hatályának idején – védte meg, a monográfia azonban 2015-ben jelent meg. Ebből pedig az a *részben formai, részben tartalmi* követelmény fakadt, hogy az értekezésben megjelölt törvényhelyeknek az új Btk. számozásának megfelelő módosítása/hatályosítása vált szükségessé. A könyvben erre számos esetben, helyesen sor került (például 55. o. 108. lj., 59. o. 120. lj., 254. o. 641. lj.). Egyes esetekben azonban mindez elmaradt, így a hivatkozások ilyenkor az 1978. évi Btk. passzusaira utalnak (például 45. o. 82. lj., 251. o. 635. lj.). Mindez önmagában még csupán kisebb formáság lenne. Érdemi szempontból sem problémamentes azonban a korábbi Btk. szerinti joghelyzet hatályoskénti feltüntetése olyan esetben, ahol az új Btk. kifejezetten változást hozott a régi szabályozáshoz képest. Így a korábbi Btk. 183/A. és 210. §-aival szemben a *jelenleg hatályos Btk. már nem ismer olyan megdönthetetlen vélelmet, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt a testi sértés, az emberrablás és az erőszakos szexuális bűncselekmények viszonylatában védekezésre képtelennek kell tekinteni*. Ehelyett a jogalkotó a testi sér-

„Competency to Consent – A German Approach” *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2000. 1–12.

⁹ Matthias VUCHETICH: *Institutiones Iuris Criminalis Hungarici in usum Academicarum Regni Hungariae* (Budae: Regiae Universitatis Hungaricae 1819).

¹⁰ VUCHETICH Mátyás: *A magyar büntetőjog rendszere. I. könyv. Elméleti büntetőjog* [ford. KIRÁLY Tibor] (Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 2010). Lásd még NAGY Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban* (Budapest: Akadémiai Kiadó 2013) 56; NAGY Ferenc: „A büntetőjog tudománya” in JAKAB András – MENYHÁRD Attila: *A jog tudománya. Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 277–279; BÉRCES Viktor: „Vuchetich Mátyás hatása a magyar büntetőjogi gondolkodásra: »Institutiones iuris criminalis hungarici«” *Iustum Aequum Salutare* 2016/1. 144.

¹¹ Lásd *Magyarország Alaptörvénye*, Az állam fejezet, 25. cikk (1) bek. 2. mondat; *a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. tv.* 16. § a) pont.

tés vonatkozó minősítő körülményei kapcsán, tizenkét éven aluli sértett esetében is megköveteli a védekezésre képtelenség valós vizsgálatát [Btk. 164. § (4) bekezdés *b*) pont, (6) bekezdés *b*) pont]. Az emberrablás tényállásához életkorral kapcsolatos minősített esetek kerültek megállapításra [Btk. 190. § (2) bekezdés *a*) pont, (3) bekezdés *a*) pont], végül a szexuális erőszak egyik esete külön formulázott törvényi vélelem nélkül, *ipso facto* tényállásszerű, ha a sértett nincs tizenkét éves [Btk. 197. § (2) bekezdés]. Mindezek alapján, e változásokra indokolt lett volna utalni, a vonatkozó könyvbeli fejtegetések kapcsán pedig rögzíteni, hogy azok jelentősége immár jogtörténeti (47, 128. o.).

4. Érdemi, *tartalmi* észrevételként, Németh tudományos eredményei köréből elsőként a sértetti beleegyezés rendszerbeli elhelyezése emelhető ki, amelynek lényege, hogy *a sértett beleegyezése a cselekmény materiális jogellenességét zárja ki* (29-30. o.). Ebben a körben a szerző nem kerüli meg az utóbbi bő évtized hazai büntetőjogi irodalmában nagy vitát kiváltó *társadalomra veszélyesség* mint bűncselekmény-fogalmi elem dogmatikai természetének feltérképezését sem.¹² A hangsúlyokat azonban ebben a körben – újszerű módon – más szerzői álláspontokkal szemben máshová helyezi, amikor azon véleményének ad hangot, hogy „[a] társadalomra veszélyességről alkotott koncepcionális állásfoglalásnak [...] nemcsak a büntetőjogi felelősség eldöntése szempontjából van jelentősége, hanem a kriminalizáció szemszögéből is” (252. o.).

Ugyancsak jelentős felismerés, hogy a beleegyezés terjedelme, határai nem változatlanok, hanem a társadalmi/erkölcsi felfogás által meghatározottak, ezért *hatókörük térben és időben módosulhat*. A szerző ezt a jelenséget nevezi a sértetti beleegyezés *relativizálódásának* (18. o.). Erre jó például szolgálhatnak a testi sértés különböző szituációkban megvalósuló formái. Ezeket a bírói gyakorlat hol szűkebb, hol tágabb terjedelemben fogadja el a jogellenesség kizártságának indokául, Németh álláspontja szerint napjainkban azonban mégis inkább *a jogintézmény alkalmazásának expanziója tekinthető hangsúlyosabbnak* (269. o.).

5. A szerző külön foglalkozik a sértetti beleegyezés megadásának lehetséges *időpontjával*. Itt azon uralkodó felfogás mellett teszi le a voksát, amely szerint „a beleegyezést a cselekmény megkezdése előtt vagy legkésőbb a végrehajtás alatt, befejezettséget megelőzően kell kinyilvánítani” (39. o.). E kérdés kapcsán két további szempontra utalunk. Egyrészt azoknál a bűncselekményeknél, ahol *a befejezettség és a bevégzettség stádiuma időben elkülönül*, feltétlenül indokolt *a sértetti beleegyezést* – például a jogos védelemhez hasonlóan – *egészen a bevégzettség stádiumáig megadhatónak* tekinteni.¹³ Másrészt szükséges felhívni a figyelmet arra

¹² A vonatkozó jogirodalomból lásd HOLLÁN Miklós: „Megkésétt búcsú a társadalomra veszélyességtől” *Jogelméleti Szemle* 2003/4., *jesz.ajk.elte.hu/hollan16.html*; BELOVICS Ervin: „A jogellenesség és a társadalomra veszélyesség konfliktusa” *Iustum Aequum Salutare* 2007/3. 31–43; MÉSZÁROS Ádám: „Adalékok a jogellenesség – társadalomra veszélyesség kérdésköréhez” *Jogelméleti Szemle* 2008/4., *jesz.ajk.elte.hu/meszáros36.mht*; KÓHALMI László: „A társadalomra veszélyesség fogalma a büntető anyagi kódexekben” *Büntetőjogi Szemle* 2012/2. 15–23.

¹³ BELOVICS Ervin: „A bűncselekmény megvalósulási szakaszai” in BELOVICS Ervin – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I. Általános Rész* (Budapest: HVG-ORAC²2014) 294-295; NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* (Budapest: HVG-ORAC²2010) 205-206.

a közelmúlt hazai jogirodalmában – Gellér Balázs nemzetközi büntetőjogról jegyzett monográfiájában – megjelent, figyelemre méltó álláspontra, amely a sértetti beleegyezés *utólagos megadása* esetén is kizárná a cselekmény büntetendőségét, feltéve, hogy a sértett a „feltételeknek megfelelő beleegyezését megadja, és a vád nem tudja kétséget kizáróan bizonyítani, hogy ezt a beleegyezését a bűncselekmény elkövetése előtt nem adta volna meg”.¹⁴

E dogmatikai lehetőség el nem ismerését a recens tankönyvirodalom ugyan a vonatkozó példa életszerűtlenségével is magyarázza,¹⁵ jóllehet felhozható ebben a körben olyan jogeset is, amelynek életszerűsége nehezen vitatható. Így ha az elkövető egyik barátjának a helyszínen hagyott, új motorjával megtesz néhány kört, amíg barátja helyszínre érkezésére várakozik, aki a motor használatát utóbb jóváhagyja, nem lenne megalapozatlan arra az álláspontra helyezkedni, hogy a *jármű önkényes elvétele* (Btk. 380. §) ez esetben azért nem büntethető, mert az elkövető barátja a motor használatába – utólagosan – beleegyezett. E felfogás a *nullum crimen/nulla poena sine lege* elvével¹⁶ aggálytalanul összeegyeztethető. Elismerésének emellett nemcsak dogmatikai jelentősége, hanem *gyakorlati haszna* is lenne. Így ha például egy rosszakaró feljelentése nyomán a nyomozó hatóság elé kerülne a fenti (vagy hozzá hasonló) ügy, a feljelentés elutasítására – vagy, ha a nyomozást mégis elrendelték, annak megszüntetésére – büntetendőséget kizáró okból, nyomban sor kerülhetne [Be. 174. § (1) bekezdés c) pont, Be. 190. § (1) bekezdés d) pont]. Nem lenne szükség tehát érdemi nyomozási cselekményként gyanúsított kihallgatásra, majd ezt követően – a nyilvánvaló sértetti álláspontra figyelemmel – közvetítői eljárás (Be. 221/A. §) elrendelésére a barát büntetendőségének *tevékeny megbánás* (Btk. 29. §) általi megszűnéséhez.

6. Kiemelésre érdemes szerzői megállapítás a sértett kategóriájának *fogalmi tisztázatlansága*, amelyet – anyagi jogi, eljárásjogi, kriminológiai és kriminalisztikai szempontokat is egybevetve – a szerző úgy definiál, hogy „a *büntetendőségi akadály szempontú sértett fogalom olyan természetes személyt jelöl, akinek a beleegyezéssel érintett bűncselekmény a saját rendelkezése alá tartozó jogát közvetlenül sértette*” (27., 270. o.).

A sértetti beleegyezés tipikus esetkörei közül a *szado-mazochista cselekmények* büntetőjogi értékelésének kérdését emelem ki (201–204. o.). Németh ebben a körben elsőként az angol joggyakorlatot és az EJEB vonatkozó döntéseit ismerteti. Ezekkel szemben a német jogirodalomból olyan álláspontot is idéz, amely szerint a szado-mazochista sérülések körében a sértetti beleegyezés joghatályosnak tekinthető. Ennek indoka, hogy e cselekmények a privátszférába tartoznak, továbbá a szexuális önrendelkezés jogába beleértendőek (204. o.). A feldolgozott témakör e részterületének

¹⁴ GELLÉR Balázs József: *Nemzetközi büntetőjog Magyarországon, adalékok egy vitához (egy-egy jellemző leírása és diagnózis kísérlet)* (Budapest: Tullius 2009) 103.

¹⁵ BELOVICS Ervin: „A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai” in BELOVICS–NAGY–TÓTH (13. lj.) 263.

¹⁶ E principiumhoz lásd GELLÉR Balázs József: *Legalitás a vádpadon. Az anyagi büntetőnormák legalitásának elméleti elemzése* (Budapest: ELTE Eötvös 2013) 44–51; NAGY Ferenc: „A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről” *Magyar Jog* 1995. 257–270; KARSAI Krisztina: *Alapjogi (r)evolúció az európai büntetőjogban* (Szeged: Iurisperitus 2015) 44–45.

aktualitását jelzi, hogy a közelmúltban Magyarországon is megszületett az első (elsőfokú) ítélet, amelyben a szado-mazo cselekménnyel vádolt elkövetőt a Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság a súlyos testi sértés büntettének vádja alól felmentette.¹⁷

7. Az alkotmányos büntetőjog és a sértetti beleegyezés összefüggéseivel foglalkozó fejezet leglényegesebb megállapítására indokolt felhívni még a figyelmet, amely szerint a sértett beleegyezését – a jogbiztonság fokozottabb érvényesülése érdekében – kifejezetten, a büntetőtörvényben, közelebbről annak általános részében lenne szükséges szabályozni. A Németh által megfogalmazott lehetséges törvényi definíció szerint „[a] büntethetőséget kizárja a sértett beleegyezése, amennyiben a beleegyezést jogszabály nem tiltja, vagy az társadalmi érdeket nem sért” (267. o.). A sértett beleegyezésének mint büntethetőséget kizáró oknak törvényi rangra emelése annak fényében, hogy jelenleg – mint fentebb látható volt – a jogintézmény alkalmazási körének kiszélesedése figyelhető meg, különösen indokoltnak látszik.

8. A fenti, rövid áttekintésből is kitűnően, Németh Imrének a sértett beleegyezéséről megjelent munkája olyan, a társadalomra veszélyességet/jogellenességet kizáró okok eddig hazánkban monografikus igényrel még nem feldolgozott szeletét bemutató szakkönyv, amelyet az elméleti és gyakorlati büntetőjoggal foglalkozó kollégák egyaránt haszonnal forgathatnak.

Ambrus István*

¹⁷ Lásd [index.hu/belfold/2015/12/16/nem_sulyos_testi_sertes_a_szadomazo_porno_forgatas_ez_lett_a_birosagi_itelet/](http://index.hu/belfold/2015/12/16/nem_sulyos_testi_sertes_a_szadomazo_porno_forgatas_ez lett_a_birosagi_itelet/).

* PhD, adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.

E-mail: ambrus.istvan@ajk.elte.hu.